

Gemilere Yönelik ISPS Kod Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Yaşar AKÇA¹, Babür-HALULU²

¹Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye
<https://orcid.org/0000-0001-6207-0387>

²Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye
<https://orcid.org/0000-0002-4376-0662>

Email: yakca@bartin.edu.tr, baburhalulu@hotmail.com

Türü: Araştırma Makalesi (Alındı: 05.08.2021 - Kabul: 06.12.2021)

Öz

Son zamanlarda artış gösteren deniz haydutluğu saldırılarına rağmen küresel ticaretin %80'lik bölümü deniz yollarıyla yapılmaktadır. Dolayısıyla limanların ve gemilerin güvenliğinin sağlanması gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Deniz yollarından gelebilecek saldırılara karşı Birleşmiş Milletler'in denizcilikten sorumlu organizasyonu olan Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) tarafından ISPS Kod (International Ship and Port Facility Security Code) ortaya konulmuştur. ISPS kod, dünya denizcilik sektöründe güvenlik kurallarının en güncelidir. 1 Temmuz 2004 yılından itibaren tüm Birleşmiş Milletler üye devletlerinde uygulanmaya başlanmıştır. Güvenlik konusunda önemli olan teknolojik yatırımlar değil, ulusal ve uluslararası güvenlik ile ilgili kuralların bütünlüğüdür. ISPS kod, gemilerde ve limanlarda güvenlik uygulamalarına değer katmaktadır. Bu çalışmada ISPS kodun Türkiye'nin gemilerinde uygulanma durumu değerlendirilmiştir. ISPS Kodun gemilerde uygulayıcısı konumunda olan Gemi Güvenlik Zabiti unvanını taşıyan 80 görevli, anket formlarına cevap vermiştir. Elde edilen verilerden hareketle ISPS kodun limanlar ile gemilerde uygulanmasının beraberinde getirdiği güvenlik, çevre ve emniyet açılarından mevcut durum yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Deniz Haydutluğu; ISPS Kod; Gemi Güvenliği.

Evaluation of ISPS Code Implementations Performed For Vessels

Abstarct

Eighty percent of global trade is carried out by sea, despite recently increasing banditry attacks on maritime. Therefore, ensuring the safety of cargo and cruise ships is becoming increasingly important. The ISPS Code (International Ship and Port Facility Security Code) was put forward by the International Maritime Organization (IMO), the United Nations' Maritime Organization responsible for maritime attacks. ISPS Code is the most up-to-date of safety rules in the world maritime sector. It has been implemented in all United Nations member states since 1 July 2004. It is not technological investments that matter about security. But the integrity of the rules related to international and national security. ISPS Code adds value to the security practices of ships. In this study, the application status of the ISPS Code on Turkish-flagged vessels was evaluated. A survey study was conducted for 80 officers in charge of Port Facility Security, who are practitioners of the ISPS Code on ships. Using the obtained survey data, the current situation was discussed in terms of safety, environment and security caused by the implementation of the ISPS Code on ships.

Keywords: Sea Banditry; ISPS Code; Vessel Security.

Giriş

Dünyanın dörtte üçü denizlerle kaplıdır. Deniz taşımacılık maliyetleri diğer taşıma türlerine göre daha düşüktür. Bunun doğal bir sonucu olarak uluslararası ticaretin yaklaşık %80'i deniz yoluyla yapılmaktadır (Acar, 2005). Ayrıca dünya ticaretinin lojistik merkezleri, limanlardır (Flynn, 2006). Büyük limanlara ve büyük gemilere yönelik yapılacak saldırıların global ölçülerde ekonomik ve ticari krizlere neden olması muhtemeldir.

Gemilerle ticari zenginliklerin ülkeler ve kıtalar arasında taşınmaya başlanmasından itibaren denizlerde korsan saldırıları da beraberinde gelmiştir. Deniz korsanlığından deniz haydutluğuna doğru dönüşüm geçiren illegal yapılanmalar halen varlığını sürdürmektedir. Bugün okyanuslar ve denizlerde yapılan taşımacılık faaliyetleri her türlü terör ve illegal saldırılara açıktır. Deniz yollarında seyir yapan yolcu ve yük gemileri ile limanlar güvenlik risklerini bünyelerinde taşımaktadır (Raymond, 2006).

Özellikle deniz alanlarının güvenliği, 2000'li yıllarla birlikte yeniden önem kazanmıştır. 11 Eylül 2001 terör saldırılarının ardından gemi ve liman güvenliği ile ilgili kontrolü sağlayacak kurallar dizisi ISPS Kod sayesinde gündeme gelmiştir (Banomyong, 2005). Bu problemin çözümüne yönelik Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) tarafından ISPS Kodu (International Ship and Port Facility Security Code) düzenlemesi 1 Temmuz 2004 tarihinden itibaren uygulanmaktadır. ISPS Kod, dünya denizcilik sektörünün en güncel güvenlik kurallarını içermektedir.

Uyuşturucu madde, sigara, içki, nükleer, kimyasal biyolojik tehlikeli maddelerin kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve terör gibi eylemlerin büyük bir oranı deniz yoluyla gerçekleştirilmektedir (Gürel, 2005). Deniz yolu yük ve yolcu taşımacılığına yönelik yapılan gözlemlere istinaden ortaya konan değerlendirmeler sonucunda gemilerin ve limanların menfur saldırılara karşı savunmasız olduğu anlaşılmıştır (Yıldız, 2005). Böylece ISPS Kod, 500 gros ton üstü gemilere ve bu gemilere hizmet veren limanlarda zorunlu uygulanmaktadır. Örneğin petrol taşıyan gemilerin tek cidarlı değil çift cidarlı inşası ve tek cidarlı tankerlerin hurdaya gönderilmesi, tehlikeli yük taşıyan gemilerin anakaradan belirli mesafede seyri gibi düzenlemeler IMO tarafından ISPS Kodu kapsamında hazırlanarak uygulamaya konmuştur.

Bu çalışmanın amacı; 1 Temmuz 2004 yılından itibaren gemi ve liman tesislerinin güvenliğini düzenleyen ISPS kodun, gemi güvenlik zabıtlarının bakış açısından durum değerlendirmesini ortaya koymaktır. Yapılan anket çalışması sayesinde ISPS kodun uygulanmasında ortaya çıkan problemlerin tespit edilmesi sağlanmıştır.

Denizlerde Güvenlik

Dünyadaki nüfus artışına paralel olarak üretimin artması ve üretilen malların dünya çapında pazarlanması ile birlikte gemi trafiği artmaktadır. Ayrıca değerli madenlerin denizlerin altından çıkarılması denizlerin önemini açıkça göstermektedir (Alan, 2010). Diğer taraftan kurvaziyer gemilerin turlarına dahil ettikleri limanlarda aradıkları ilk şart ISPS Kod sertifikasının varlığıdır (Akyüz, 2007). Tur destinasyonlarının seçilmesinin en önemli şartı ülkenin güvenli bir ülke olmasıdır. En ufak bir terör eylemi bu gemilerin ve o ülkenin limanlarının turizm sürecinden çıkarılmasını gerektirmektedir.

ISPS Kod

ISPS Kod, gemiler ve limanlar arasında haberleşme faaliyetlerinin en üst seviyede olması için taraflar arasında güçlü işbirliğini içermektedir. Bu işbirliğinin bir tarafını Liman Tesis Güvenlik Sorumlusu, diğer tarafını Gemi Güvenlik Zabiti oluşturmaktadır. ISPS'e göre gemilerin ve liman tesislerinin stratejik noktalarına izinsiz girişler engellenmelidir. Bu alanlar gemiler için kumandanın yapıldığı köprü üstü, makine dairesi ve su tanklarının yer aldığı alanlardır. Limanlar için enerji bağlantı noktaları, antepolar, bilgi işlem merkezleri stratejik öneme sahiptir. Tehlikeli maddeler yetkili makamlardan izin alınmadan limanlara ve gemilere sokulmayacaktır. Gemi ve limanlarda güvenlik planları yapılacaktır. Bunun için personele farkındalık eğitimleri verilecektir. Gemi ve liman güvenliğine yönelik tatbikatlar yaptırılacaktır. Ayrıca teknoloji ilerledikçe güvenlik önlem ve tedbirlerinde gelişmeler ivme kazanmıştır. Örneğin termal kameralar, gece görüşlü kameralar, liman güvenlik bariyerleri ve benzerleri her geçen gün teknoloji ile birlikte paralel gelişen güvenlik sistemleridir.

ISPS Kod iki bölümden oluşmaktadır: Bölüm A, zorunlu uygulamaları içerir. Kodun B bölümünün uygulanması zorunlu değildir. Uygulanması halinde faydalı olacağına dair tavsiyede bulunmaktadır. AB ülkeleri, kodun her iki kısmını da uygulamaktadır.

ISPS Kodu kapsamında; gemiye giriş kapısında ziyaretçi defterine kişilerin kayıtları yapılacaktır. Gemilerin kumanya, yakıt, yağ, su, kargo ikmalleri, gözetim ve denetim altında gerçekleştirilecektir. Limanlarda yolcu ve yük gemilerinin tahmil/tahliye faaliyetlerinin denetimi yapılacaktır. Limanlarda giriş kapıları kontrol edilecektir. ISPS Kodun içerdiği direktifler güvenlik kültürü oluşturmaya yönelik prosedürler bütünüdür.

Wengelin (2006), tarafından yapılan çalışmada İsveç limanlarının güvenlik analizi yapılmıştır. Önemli olan güvenlik ile ilgili teknolojik yatırımların değil ulusal ve uluslararası güvenlik kurallarının bütünlüğünün sağlanması ve ortak güvenlik düşüncesinin oluşturulması gerektiğine işaret edilmiştir. Denizcilik sektörü, ülkeler arasında işbirliğini gerektirmektedir (Ayyıldız, 2007). ISPS Kod gereği gemilerin Otomatik Tanımlama Sistemi (Automatic Identification System) cihazları ile donatılması sayesinde gemilerin takibi sağlanmıştır. Zec, Francic ve Rudan (2008) tarafından Hırvat limanlarında ISPS Kod uygulama analizi gerçekleştirilmiştir. Söz konusu limanlara gelen tüm gemilere ISPS Kod uygulanmaktadır. Suppiah (2009) tarafından ISPS Kodun limanlarda güvenlik ile ilgili uygulamalara değer kattığı vurgulanmıştır. Ayrıca Suppiah (2009), ISPS Kodun liman ve gemilerde ek sorumluluklar getirdiğine dikkat çekmiştir. Gemilerin güvenliği sadece gemi kaptanı ve gemi güvenlik zabiti ile değil tüm personelin ekip çalışması sonucu maksimum düzeye çıkabileceği sonucuna varılmıştır. Personelin gerekli eğitimleri alması, yeterli sayıda olması ve motivasyonu güvenlik problemlerinin çözüm noktalarını oluşturmaktadır. Bichou (2011), çalışmasında ISPS Kod uygulamalarının limanların faaliyetlerinde olumsuz yönde etkisinin görülmediği değerlendirilmesinde bulunmuştur.

Materyal ve Yöntem

YÖK tez merkezinde ISPS kod üzerine yapılmış olan akademik yayınlar taranmıştır. Açık erişime açık yayın izni olan üç ve açık erişim için yayın izni verilmeyen beş tane lisansüstü tez olduğu görülmüştür. Dergipark'ta ise hiçbir tane ISPS konulu makale çalışmasına rastlanmamıştır. Dolayısıyla anket formunun sorularını oluşturmak üzere farklı zamanlarda tesadüf edilen beş gemi güvenlik zabiti ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Kendilerine "ISPS kodu konu alan sorular size yöneltilseydi, hangi soruların sorulmasını isterdiniz?" şeklinde anket soruları oluşturmaları kendilerinden rica edilmiştir. Böylece dokuz soru tertip edilmiştir.

Limana gelen beş gemi zabıtine ise hazırlanan anket formundaki soruları doldurmaları istenmiştir. Ayrıca anket maddelerine ilave eklemek istedikleri hususlar olup olmadığı sorulmuştur. Yapılan görüş alışverişlerinin neticesinde anket formuna son şekli verierek yeniden yapılandırılmıştır. Bundan sonra 2019 yılı boyunca Bartın Limanı'na gelen gemi zabıtlarına anket formlarını doldurmaları sağlanmıştır. Makalenin evrenini ve örneklemini 2019 yılı boyunca Bartın Limanına uğrayan ISPS kod yükümlülüğüne tabi 80 geminin Güvenlik Zabiti meydana getirmiştir. ISPS kodun Türk gemilerinde ve limanlarında uygulanması esnasında ortaya çıkan problemler, gemi zabıtlarının bakış açısından nitel araştırma yöntemlerinden anket yoluyla değerlendirilmiştir. Anketlerden elde edilen verilerin analizi SPSS programında gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Tablo 1'de görüldüğü üzere “Denizde güvenlik kavramı ilk olarak ISPS kod ile gündeme gelmiştir” ifadesinin ortalaması ve standart sapması (Ort: 3,65; Ss: 1,38) olup, “kısmen katılıyorum” aralığında gerçekleşmiştir.

“ISPS kod uluslararası ticaretin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur” ifadesinin ortalaması ve standart sapması (Ort: 3,32; Ss: 1,52) olup “kararsızım” aralığında yer almıştır.

“ISPS kod limanlarda gemilerin güvenliğini arttırmıştır” ifadesinin ortalaması ve standart sapması (Ort: 4,23; Ss: 1,19) sonucuna istinaden “tamamen katılıyorum” ifadesi desteklenmiştir.

Tablo 1. Ortalamalar, standart sapmalar ve ortalamaya göre değerlendirme aralıklarına ilişkin tanımlayıcı bulgular.

Anket Soruları	n	Ort.	Ss.	Değerlendirme Aralığı
Denizlerde güvenlik kavramı ilk olarak ISPS kod ile gündeme gelmiştir	80	3,65	1,38	Kısmen katılıyorum
ISPS kod uluslararası ticaretin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur	80	3,32	1,52	Kararsızım
ISPS kod limanlarda gemilerin güvenliğini arttırmıştır	80	4,23	1,19	Tamamen katılıyorum
ISPS kod gereklerini yerine getirmeyen gemiler ve limanlar uluslararası ticaretin dışında kalır	80	3,88	1,44	Kısmen katılıyorum
ISPS kod gemicilik sektörüne ekstra işletme maliyetleri getirmiştir.	80	3,52	1,39	Kısmen katılıyorum
ISPS kod ile gemicilik sektörüne otomatik tanımlama sistemi (AIS), gemi kimlik numarası, gemi güvenlik alarm sistemi ve CRS sürekli kayıt gibi yapılmaları getirmiştir.	80	4,45	1,06	Tamamen katılıyorum
ISPS kodun limanlar ve gemiler için koymuş olduğu kurallar sektörün güvenliğine fayda sağlamıştır	80	4,32	1,01	Tamamen katılıyorum
ISPS kod gereği Liman tesis güvenliği zabiti ve gemi güvenlik zabıtının işbirliği önemlidir	80	4,71	0,87	Tamamen katılıyorum
Türk limanlarında ISPS kod tam ve eksiksiz uygulanmaktadır	80	3,61	1,37	Kısmen katılıyorum

“ISPS kod gereklerini yerine getirmeyen gemiler ve limanlar uluslararası ticaretin dışında kalır” ifadesinin ortalaması ve standart sapması (Ort: 3,88; Ss: 1,44) olup, “kısmen katılıyorum” aralığında gerçekleşmiştir.

“ISPS kod gemicilik sektörüne ekstra işletme maliyetleri getirmiştir” ifadesinin ortalaması ve standart sapması (Ort: 3,52; Ss: 1,39) şeklinde gerçekleşmiştir “kısmen katılıyorum” ifadesi desteklenmiştir.

“ISPS kod ile gemicilik sektörüne otomatik tanımlama sistemi (AIS), gemi kimlik numarası, gemi güvenlik alarm sistemi ve CRS sürekli kayıt gibi yapılanmaları getirmiştir” ifadesinin ortalaması ve standart sapması (Ort: 4,45; Ss: 1,06) olup, “tamamen katılıyorum” ifadesi desteklenmiştir.

“ISPS kodun limanlar ve gemiler için koymuş olduğu kurallar sektörün güvenliğine fayda sağlamıştır” ifadesinin ortalaması ile standart sapması (Ort: 4,32; Ss: 1,01) şeklinde ortaya çıkmıştır ve “tamamen katılıyorum” ifadesi desteklenmiştir.

“ISPS kod gereği Liman tesis güvenliği zabiti ve gemi güvenlik zabitanın işbirliği önemlidir” ifadesinin ortalaması ve standart sapması (Ort: 4,71; Ss: 0,87) şeklinde gerçekleşmiştir, “tamamen katılıyorum” aralığında yer aldığı belirlenmiştir.

“Türk limanlarında ISPS kod tam ve eksiksiz uygulanmaktadır” ifadesinin ortalaması ve standart sapması (Ort: 3,61; Ss: 1,37) olmuştur, “kısmen katılıyorum” aralığında yer almıştır.

Anket soruları arasındaki ilişkilerin belirlenmesi için Tablo 2’de görüldüğü üzere korelasyon analizleri gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2. Anket sorularına ilişkin korelasyon analizi bulguları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Denizde güvenlik kavramı ilk olarak ISPS kod ile gündeme gelmiştir.	1								
2. ISPS, kod uluslararası ticaretin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur.	,324**	1							
3. ISPS kod limanlarda gemilerin güvenliğini artırmıştır.	,250*	,514**	1						
4. ISPS kod gereklerini yerine getirmeyen gemiler ve limanlar uluslararası ticaretin dışında kalır.	,202	,374**	,369**	1					
5. ISPS kod gemicilik sektörüne ekstra işletme maliyetleri getirmiştir.	,044	,014	,008	,143	1				
6. ISPS kod ile gemicilik sektörüne otomatik tanımlama sistemi (AIS), gemi kimlik numarası, gemi güvenlik alarm sistemi ve CRS sürekli kayıt gibi yapılanmaları getirmiştir.	,287**	,213	,114	,338**	,137	1			
7. ISPS kodun limanlar ve gemiler için koymuş olduğu kurallar sektörün güvenliğine fayda sağlamıştır.	,043	,458**	,670**	,328**	,044	,173	1		
8. ISPS kod gereği liman tesis güvenliği zabiti ve gemi güvenlik zabitanın işbirliği önemlidir.	,177	,280*	,503**	,145	-,051	,181	,025	1	
9. Türk limanlarında ISPS kod tam ve eksiksiz uygulanmaktadır.	,180	,182	,312**	,189	,074	,198	,243*	,180	1

*p <0.05 ve **p<0.01

Bulgulara göre; Denizde güvenlik kavramı ilk olarak ISPS kod ile gündeme gelmiştir” ifadesi, “ISPS kod uluslararası ticaretin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur”, “ISPS kod limanlarda gemilerin güvenliğini arttırmıştır” ve “ISPS kod ile gemicilik sektörüne otomatik tanımlama sistemi (AIS), gemi kimlik numarası, gemi güvenlik alarm sistemi ve CRS sürekli kayıt gibi yapılanmaları getirmiştir” ifadeleri arasında aynı yönlü anlamlı ($p < 0,05$) ilişkilerin olduğu ortaya çıkmıştır.

ISPS kod uluslararası ticaretin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur”, “ISPS kod limanlarda gemilerin güvenliğini arttırmıştır”, “ISPS kod gereklerini yerine getirmeyen gemiler ve limanlar uluslararası ticaretin dışında kalır”, “ISPS kodun limanlar ve gemiler için koymuş olduğu kurallar sektörün güvenliğine fayda sağlamıştır” ve “ISPS kod gereği liman tesis güvenlik zabiti ve gemi güvenlik zabitinin işbirliği önemlidir” ve “Türk limanlarında ISPS kod tam ve eksiksiz uygulanmaktadır” ifadeleri arasında aynı yönlü anlamlı ($p < 0,01$) ilişkilerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç

Liman ve gemilere yönelik güvenlik risklerini minimum seviyeye çekmek üzere ISPS Kodu yapılandırılmıştır. ISPS kodun gemiler ve limanlar için koymuş olduğu kurallar, sektörün güvenliğinde katma değer oluşturmuş ve fayda sağlamıştır. Limanların uluslararası ticari faaliyette bulunabilmesi için ISPS kod sertifikasına sahip olması gerekmektedir. Kontrol yapılan gemilere 5 yıl süreli Uluslararası Gemi Güvenlik Sertifikası (ISSC) verilmektedir. Bu sertifika, kontrol yapılan geminin ISPS kodu uyguladığının belgeli ispatı durumundadır. ISPS Kod uygulanan limanlara yine ISPS kod uygulanan gemiler girebilir. ISPS kod sertifikasına sahip olmayan limanlar ve gemiler uluslararası ticari faaliyetlerde bulunamazlar.

Sonuç olarak, Türkiye doğalgaz, petrol gibi enerji hatlarının merkezindedir. İstanbul ve Çanakkale boğazları aynı zamanda terör örgütlerinin ilgi alanıdır. Türkiye, kendi deniz sahalarında güçlü bir güvenlik sağlamak istiyorsa “Deniz Güvenlik Kanunu” çıkarmalıdır. ISPS kod uygulama ve kontrollerinin tek sorumlusu Sahil Güvenlik Teşkilatı olmalıdır. Bu yetki şu anda Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı’ndadır. Dolayısıyla ISPS kod hatalı bir teşkilatlandırma yapısına sahiptir. Bundan vazgeçilmelidir. ISPS kod uygulamaları, hiçbir tonaj standardı gözetmeden tüm gemilere yönelik hale getirilmelidir.

Yapılan bu araştırmanın kısıtı; yalnızca Bartın Limanına uğrayan Türk gemileri oluşturmaktadır. Yabancı bayraklı ve yabancı gemi güvenlik zabitlerine anket uygulaması gerçekleştirilmemiştir. ISPS koda sahip diğer liman tesislerindeki uygulama durumları dikkate alınmamıştır. Dolayısıyla bundan sonraki yapılacak çalışmalarda farklı limanlardaki ISPS kodu uygulamaları incelenebilir.

Makalenin yazarları güvenli denizler temennisiyle, denizcilik sektöründe emeği geçenlere ve denizcilik sektörüne katkı sağlayanlara saygılarını sunmaktadırlar.

** Bu çalışma, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında Doç. Dr. Yaşar Akça danışmanlığında yürütülen Babür Halulu’nun “Karadeniz ve Akdeniz Limanlarında Gemilere Yönelik ISPS Kod Uygulamaları” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.*

KAYNAKLAR

Acar, F. (2005). ISPS kod uygulamasının Türkiye limanlarına etkilerinin analitik incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir

Akyüz, G. (2007). Turistik limanlarda emniyet ve risk analizi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

Ayyıldız, E. T. (2007). Deniz alanlarında güvenlik yönetimi; Ege denizi uygulaması. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Banomyong, R. (2005). The impact of port and trade security initiatives on maritime security supply-chain management. *Maritime Policy and Management Journal*. 32(1): 3-13.

Bichou, K. (2011). Assesing the impact of procedural security on container port efficiency. *Maritime Economics and Logistic*, 13(1): 1-28.

Flynn, S. E. (2006). Far security is still a house of cards. *Far Eastern Economic Review*. 169(1): 5-7.

Gürel, E. (2005). Dünya Deniz Ticaret Filosunda Uluslararası Liman Tesisleri Güvenliği (ISPS) Kodu Uygulama Süreci Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Raymond, Z. C. (2006). Maritime terrorism in southest Asia: a risk assessment. *Terrorism and Political Violonce*, 18(2):239-257.

Suppiah, R. (2009). International ship and port facility security (ISPS) code and crew welfare. *Journal of The National Maritime Foundation of India*. 5(1): 57-72.

Yıldız, U. (2005). Uluslararası gemi ve liman tesisi güvenlik kodu -ISPS Kod: Problemler ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, İstanbul.

Zec, D., Francic, V., Rudan, I. (2008). An analysis of the security issues in Crotian ports in relation to the port state control inspections. *Promet University of Zagrep, Faculty of Trransport and Traffic Sciences*, 20(1): 31-36.